

BEWAAR HET PAND

Uitgave tot bevordering van de handhaving der oude Gereformeerde beginselen
verschijnt eens in de veertien dagen

KOMMISSIE VAN REDAKTIE:

Ds. G. Blom, Meerkerk; Ds. H.C. van der Ent, Dordrecht-Centrum; Ds. H. van Leeuwen, Driebergen; Ds. L.W. van der Meij, Zaamslag; Ds. D. Slagboom, Katwijk aan Zee; Ds. M.C. Tanis, Sliedrecht-Centrum; Ds. M. Vlietstra, Zeist; Ds. P. van Zonneveld, Driebergen; A. Beukers, Alphen a.d. Rijn en Joh. van der Lee, Alphen a.d. Rijn.

REDAKTIE:

Ds. G. Blom, Prinses Marijkeweg 13,
4231 BP Meerkerk. Telef. 01837-1357

ADMINISTRATIE

A. Beukers, Toussaintplein 20, 2406 XL Alphen a/d Rijn, tel. 01720 - 74202, postrek. 70.43.50, t.n.v. de administrateur van „Bewaar het Pand” te Alphen a/d Rijn.
Abonnementsprijs f 10,- per jaar. Abonnementsprijs voor de Verenigde Staten en Canada 5 dollar per jaar. Advertenties f 0,25 per mm. Bij kontrakt korting.

MEDITATIE

Een zieke dienstknecht

„En hij is ook krank geweest tot nabij de dood...”

Fil. 2 : 27a.

Het gaat in deze tekst over Epafroditus. Zijn naam komt slechts twee maal in de bijbel voor, n.l. in Fil. 2 : 25 en 4 : 18. Erg bekend is hij dus niet geweest. Het zou mij dan ook niet verwonderen als één van mijn lezers nooit van hem gehoord zou hebben.

Al is hij dan geen man van naam geweest, toch wordt er met weinig woorden veel van hem gezegd. Hij was afkomstig uit Filippi. Deze plaats was voor Paulus niet onbekend. Daar was een gemeente ontstaan. Paulus had deze mogen stichten. Van die gemeente nu was Epafroditus een voorganger. Paulus noemt hem, en dat is geen kleine zaak, „mijn broeder en medearbeider en medestrijder, en uw afgezondene en bedienaar mijner nooddrift”.

Paulus zat in de gevangenis te Rome. In die tijd was er een vrij regelmatig verkeer tussen Rome en Filippi. Men had te Filippi gehoord hoe het met Paulus te Rome ging. Hij had het daar niet al te breed. De armoede omringde hem. Te Filippi had men medelijden met hem. Men stuurde daarom Epafroditus met de nodige gaven om in de „nooddrift” van Paulus te voorzien. Dat was een zeer goede daad. Men verstond wat het zeggen wil: „Draagt elkanders lasten, en vervult zo de wet van Christus.”

De reis die Epafroditus maken moest om Paulus van het nodige te gaan voorzien, was niet eenvoudig. Het vervoer, zoals wij dat kennen, was toen een onbekende zaak. Het moest allemaal te voet gebeuren met alle ontberingen daaraan verbonden.

Deze dingen hebben het lichaam van Epafroditus aangetast.

Door de liefde gedreven had hij te hard gelopen. Om de zaak van het koninkrijk Gods te dienen had hij zijn lichaam niet ontzien. Hij was ziek geworden, ernstig ziek. Hij was nabij de dood gekomen. Zo wordt het door Paulus verhaald.

Veronderstel dat hij gestorven zou zijn. Dit zou Paulus heel erg gevonden hebben, voor zichzelf, maar ook voor de gemeente te Filippi. Die zou dan van een van haar voorgangers beroofd worden zijn. Er is natuurlijk geen mens onmisbaar. Dat wist Paulus ook wel. Maar Paulus is ook mens geweest. Niets menselijks was hem vreemd. En daarom is zijn zorg te begrijpen, die hij had over het ziek zijn van zijn „medebroeder, medestrijder en weldoener”. Want middellijkerwijs had Paulus het aan hem te danken, dat zijn toestand in de gevangenis enigszins dragelijk werd.

Niet alleen Paulus zat in zorg, doch te Filippi, waar het gerucht van de ziekte van Epafroditus was doorgedrongen, verkeerde men ook in zorg. Veronderstel dat deze harde werker sterven zou. Dat zou een gemis voor de gemeente wezen. De echte, door God geroepen knechten zijn nooit dik gezaaid geweest. Nu niet en toen ook niet.

Daar is voor de zieke Epafroditus menig gebed opgezonden naar de troon van Gods

genade, of het Hem namelijk behagen mocht om Epafroditus van zijn ziekte te genezen. Dat is altijd een goede zaak. „Laat uw begeerten in alles, door bidden en smeken met dankzegging bekend worden bij God”. Fil. 4 : 6.

En de Heere hoorde. Epafroditus werd weer beter. Paulus schrijft dat de Heere Zich over hem ontfermde. Dat wil zeggen, de beterschap waarin Epafroditus delen mocht was geen zaak van verdienste, maar genade. Dat is het altijd, wanneer de Heere na ziekte genezing schenkt. Dat dit altijd opgemerkt zal mogen worden. Want ook dienstknechten van God zijn zondaren, die ook alles uit genade moeten ontvangen.

Door deze genezing van Epafroditus is Paulus verblijd geworden. Gaarne had hij deze geliefde broeder bij zich gehouden. Maar hij dacht ook aan Filippi. Daar lag eigenlijk het werkterrein van Epafroditus. Daar moest hij weer naar toe. Als men hem daar zag, zou dit ook tot blijdschap zijn. Een begrijpelijke zaak. Een geliefde dienaar van God weer uit de hand van God terug te mogen ontvangen, wie zou daar niet blij mee zijn?

Paulus stuurt hem daarom terug. Epafroditus, je moet weer naar Filippi. En aan de Filippenzen schrijft hij, dat ze hem weer met open armen moeten ontvangen en goed voor hem moeten zorgen. Dat hebben zij ongetwijfeld ook gedaan.

Hij is weer te Filippi aangekomen en heeft als een medebroeder en medestrijder, als een dienstknecht van God, zijn arbeid voortgezet. En de gemeente vaarde er wel bij.

Hoe het verder gegaan is met Epafroditus verhaalt ons de bijbel niet. Het is vast niet belangrijk dat wij dit weten. Hij is tenslotte gestorven. Want alle mensen moeten sterven. Ook de dienstknechten van God. Doch zijn nagedachtenis is tot zegen geweest.

Dit stukje heeft ons tijdens ons ziek zijn getroffen. En daarom geven wij het maar door. God heeft ook ons weer genadig herstel willen verlenen tot onze en uwe blijdschap, ja tot blijdschap van velen, ook buiten de gemeente.

God geve ons nog wat te arbeiden onder u, en dat het tot rijke zegen zal mogen zijn.

Verder gaan wij daar nu maar niet op door. Wie was Epafroditus, wie was Paulus? Wie zijn wij?

Alle dienstknechten zijn slechts planters en natmakers. Doch God is het Die de wasdom geeft. Hij is Alles, en ontvang daarom ook van allen, voor alles, alleen de eer.

Ds. H.C. v.d. Ent.

Van de administratie

Opnieuw konden we 9 nieuwe abonnees inboeken, waarvan er 4 werden opgegeven door een kerkeraad als huwelijksgeven. Aan giften kregen we f 71,- Hartelijk dank. We ontvingen helaas geen reacties op de in ons vorig nummer gevraagde adressen van een 4 tal abonnees. We ontvingen nu weer retour het blad bestemd voor J. Schinkel, Pinksterbloemstraat 9, Urk met de aantekening „vertrokken”. Wie weet de adressen van deze abonnee en de in het vorige nummer genoemde abonnees, n.l. van J. Kaper „De zeven Akkers” Guido Gazellelaan 235, Harderwijk, F. v.d. Velden, Burg. Frieswijk 21a, Doornspijk, A. Verhoef, Almerelaan 7, Urk en A. v. Pijkeren, Baan 52, IJsselmuiden. Bij voorbaat dank.

Adm. Bewaar het Pand: A. Beukers, Toussaintplein 20, 2406 XL Alphen a.d. Rijn, tel. 01720-74202, giro 704350.

Van de Redactie

1. **Ds. H.C. van der Ent.** De meditatie in dit nummer zegt ons hoe het met onze medewerker gaat. We hebben deze meditatie overgenomen uit het laatste nummer van de Kerkbode van Dordrecht-centrum. Het verheugt ons, dat de Heere onze vriend weer gesterkt heeft tot de arbeid in Gods koninkrijk.

2. **School voor Dundas en Hamilton.** We ontvingen per giro een gift van f 20,- voor deze school. Waarvoor onze hartelijke dank.

B.

Uit het land van de Bijbel 46.

C. HET BEDRIJFSLEVEN.

IIIb. Het handelsleven (de „maten”).

Voor wij nog even nader willen bespreken de gangbare „maten”, dienen we nog even op te merken in verband met de besproken „geldstukken” uit de oude tijd, zoals deze onder Israël gangbaar waren, heeft men niet te denken aan „geslagen” muntstukken. In ieder geval niet vóór de „ballingschap”. We hebben te denken aan een zeker „gewicht” aan zilver of goud. Dit betrof ook de reeds besproken „sikkel”, de „drachme” en de „stater”.

Wij willen nu een en ander schrijven over de verschillende „maten”, waarvan in de Bijbel sprake is. We noemen dan o.m. enkele „inhoudsmaten” en „lengtematen” en wel maten voor „droge” waren, die ook wel, wat de inhoud betreft ten dele overeen kwamen met „natte” waren. Salomo leverde aan Hiram, de koning van Tyrus, jaarlijks 20 kor „gestoten olie” en wel de fijnste olie, gewonnen uit stukgestoten olijven. (Zie I Koningen 5 vs. 11).

Welnu zo noemen we de maten voor *droge* waren o.a.:

a) de *homer*, d.i. 10 Efa, ongeveer 400 L. als vergoeding voor geleverd hout, stenen en loon voor de arbeiders en dat Salomo zelf nodig had voor zijn hofhouding.

b) de *Efa*, ongeveer 40 L. Dat was ook de hoeveelheid van het door Ruth opgelezen koren op de akker van Boaz. (Ruth 2 vs. 17).

c) de *Gomer*, d.i. $\frac{1}{10}$ Efa, ongeveer 4 L. (Zie Ex. 16 : 36). Dat was de voorraad „manna” voor ieder hoofd per dag (Ex. 16 vs. 16), tijdens de woestijnreis. Zo moest Mozes ook blijkens vs. 33 van Ex. 16 de gouden kruik vullen met manna, welke in de Ark bewaard bleef.

c) de „*Seah*” of „*Schepe*l” (ook wel „maat” genoemd). Dat was: $\frac{1}{3}$ Efa, ongeveer $13\frac{1}{3}$ Liter. Zo nam Sara er drie van met meelbloem, om daarvan koeken voor haar gasten te bakken. (Gen. 18 vs. 6). Zo nam ook Abigail 5 Schepsels of „maten” met ge-roost koren, om Davids toorn te stillen. (I Sam. 25 vs. 18).

Voorts noemen we nog enkele maten voor „natte” waren, die ten dele in inhoud met „droge” waren overeenkwamen, zoals we reeds opmerkten, te weten:

d) de *KOR* = 10 Bat, ongeveer 400 L. (Zie de hierboven reeds aangehaalde hoeveelheid

- gestoten olie, waarvan Salomo 20 Kor leverde aan Hiram).
- e).de BAT, ongeveer 40 L. We lezen in I Koningen 7 vs. 26, dat ongeveer 2000 Bat water in de "Koperen Zee", welke in het Voorhof van de Tabernakel stond, gestort werd.
- f).De HIN, d.i. $\frac{1}{6}$ Bat, ongeveer $6\frac{1}{2}$ Liter. Volgens Exod. 30:24 werd een *hin* olie van olijfbomen toegevoegd bij de "Heilige zalfolie", waarmede Aäron en zijn zonen gezalfd werden.
- g).Ten slotte was er: de LOG. Dit was $\frac{1}{10}$ HIN, ongeveer $\frac{1}{2}$ L. Naar de Wet over de "reiniging" van een melaatse moest de melaatse op de achtste dag 2 volkomen lammeren en een eenjarig volkomen schaap nemen en $\frac{3}{10}$ meelbloem ten spijsoffer, met olie gemengd, en een *log* olie, zo lezen we in Lev. 14:10.

We willen nu nog enkele "inhoudsmaten" bezien, zoals die in het Nieuwe Testament genoemd worden, namelijk het VAT en de METREET, welke beide waarschijnlijk overeenstemden met de BATH en de EFA.

De "bath" was $\frac{1}{10}$ homer, gelijk aan de Efa, de maat voor "droge" waren. Haar inhoud van 22 liter.

De naam "metreet" wijst op iemand, die "meet". Het Griekse woord luidde: "me-tretes".

Was tweeërlei "weegsteen" den Heere een gruwel volgens Spreuken vs. 10, dat gold ook van de "efa", welke met elkaar overeenstemden. Want, zo lezen we in Deut. 25:14 en 16: "Gij zult in uw huis geen tweeërlei efa hebben, een grote en een kleine; "Want al wie zulks doet, is de Heere een gruwel; ja, al wie onrecht doet."

Eveneens betrof dit de "graanmeter".

Deze stortte het graan in een grote ronde, doch vrij ondiepe maat. Hij regelt met zijn handen de toevoer van het koren. Dit doet hij schuddender wijze, totdat de maat tot de rand toe gevuld is. Daarna drukt de graanmeter met zijn beide handen het koren flink ineen en vult de verkregen ruimte geheel vol, ja, zo zelfs, dat er een kegelvormige kop op deze maat ontstaat en dat zo de hoeveelheid graan als overloopt. Welnu, met dit voorbeeld voor ogen, denken we aan die bekende tekst uit de "Bergrede" van Jezus (Lukas 6:38): "Geef, en u zal gegeven worden; een goede, neergedrukte en geschudde en overlopende maat zal men in uw schoot geven; want met dezelfde maat, waarmede gijlieden meet, zal ulieden wedergemeten worden."

Welnu, geachte lezer(es), tekent de Heere hierbij niet met een zeer treffend beeld het loon van de "onbaatzuchtigheid"! En een heilzaam vermaan tot "eerlijkheid" in handel en wandel!

Ja, dat beseftte ook de dichter van psalm 119, wanneer hij in het 15e vers bad:

"Weer snood bedrog, o God, van mijn gemoed;

Laat Uw genâ mij Uwe wetten leren.

Ik kies de weg der waarheid voor mijn voet,

Om mij van 't pad der zonden af te keren;

Uw rechten, die zo heilig zijn en goed,

Steld' ik mij voor; die wil ik need'rig eren".

Lezer(es), mag dit gebed ook uw beleving zijn geworden? Is u òók ontdekt aan het zelf-bedrog? O, dan is het ook uw grote vrees geworden! Ja, dan staat ge naar en vraagt ge naar "waarheid in het binnenste". Dan is het ook uw hartelijke keus geworden, de weg der waarheid te bewandelen en 's Heeren heilige rechten need'rig te eren.

Ja, dan wordt ook de dierbare Heere Jezus u noodzakelijk en dierbaar, algenoegzaam en volzalig! En waarom dan? Wel, omdat Hij Zichzelf zo diep heeft willen vernederen, dat Hij Zich als een "vraat en wijnzuiper" heeft laten bespotten en zulk een schande op Zich heeft willen laden!

Dr.

Ds. v. L.

Overdenking na het bezoek op de Marburg

In de deelstaat Hessen in Duitsland ligt de plaats Marburg. Een oude stad. Het oude

stadsdeel laat dit duidelijk zien. Ver boven de benedenstad ligt het slot de Marburg. Wie de stad nadert kan het uit de verte al zien. Een schitterend complex. Het dateert uit de 15e eeuw. Het geheel is grondig en goed gerestaureerd. Voor wie bij en in het slot komt, spreekt het verleden. Immers in dit slot vond in 1529 het godsdienstig gesprek plaats. De voorgeschiedenis laat ik rusten, want dat zou te ver voeren. De reformatoren Luther en Zwingli waren het in verschillende zaken met elkaar eens, maar als het ging over de tegenwoordigheid van Christus in het sacrament van het avondmaal dan was er een diepgaand verschil tussen beide. Volgens Zwingli duiden de instellingswoorden "dit is mijn lichaam" niet op een reële tegenwoordigheid van Christus in het avondmaal. Het avondmaal is enkel een gedachtenisviering van de dood des Heeren. Door deze herinneringsmaaltijd vindt zeker de geloofsversterking plaats, doch niet in die zin, dat Christus Zelf in het avondmaal aanwezig zou zijn, om door Zijn Heilige Geest en door middel van het sacrament gemeenschap te oefenen.

Luther geloofde en beleed, dat de woorden "dit is Mijn lichaam" duidelijk aangeven de lichamelijke tegenwoordigheid van Christus' lichaam en bloed. Naar Luthers overtuiging is Christus onder de tekenen van brood en wijn aanwezig "zoals het vuur het ijzer doorgloeit".

Filips van Hessen, landgraaf van Hessen, een vurige aanhanger van de leer der reformatie, meende dat het zeer wenselijk en zelfs noodzakelijk was, dat de reformatoren één moesten worden in hun religieus en theologisch denken. Dit zou bevruchtend kunnen werken op hun volgelingen. Op zijn aandringen werd een ontmoeting belegd in het slot de Marburg. Het godsdienstgesprek vond plaats de eerste drie dagen van Oktober 1529. De 25-jarige landgraaf Filips had de leiding in handen. Het was een heel gezelschap daar op de Marburg. Naast de reformatoren Luther en Zwingli waren o.m. aanwezig Melancton, Oecolampadius, Bucer, Osiander. De landgraaf had het zo geregeld dat de eerste dag Luther en Oecolampadius met elkaar zouden discussiëren, terwijl Zwingli met Melancton zou spreken. Als de felste tegenstanders elkaar direkt zouden treffen, zou de hele sfeer wel eens bedorven kunnen worden, zo vreesde hij. Maar hij wist niet, dat Melancton minstens even scherp, zonet scherper tegenover Zwingli stond dan Luther.

Dit bleek al bij de eerste ontmoeting. De tweede en derde dag werd de discussie in het openbaar voortgezet en namen ook anderen aan de discussie deel. Op vele punten vond men elkaar, maar de avondmaalsopvatting bleef verschillend. Tijdens het gesprek schreef Luther met krijt op de tafel, waaraan hij zat: *hoc est corpus meum* (dit is Mijn lichaam). Aan het eind van het gesprek werden 15 artikelen opgesteld. Artikel 1-5 handelt over het christelijk belijden: God als Schepper van alles: de Drieëenheid; de maagdelijke geboorte van Christus en Zijn beide naturen; de erfzonde en de verlossing. Artikel 6-11 handelen o.m. over het geloof als gave Gods en het geloof als gerechtigheid voor God. In de artikelen 12-14 gaat het o.m. over de doop. In die artikelen spreekt een stuk gemeenschappelijk belijden, maar in artikel 15 zien we een diepgaand verschil tussen de reformatoren. De dagen van gesprek op de Marburg brachten de mannen tot overeenstemming in alle zaken, behalve de presentie van Christus in het avondmaal. Scherpe uitlatingen zijn gebezigd tijdens de gesprekken. Luther zei o.m.: "We willen u laten varen en aan het rechtvaardig oordeel Gods overgeven". Hierop antwoordde de vriend van Zwingli Oecolampadius: "Wij willen hetzelfde doen en u laten varen". Toen Zwingli dit vernam kreeg hij tranen in de ogen en zeide: "er zijn geen mensen op aarde met wie ik het liever eens zou zijn dan met de Wittenbergers. Hierop reagerend zei Luther: "Gij zijt van een andere geest dan wij". Men beloofde echter na de felle uitlatingen niet meer zo scherp tegen elkaar te schrijven. Vandaar dat de opgestelde artikelen eindigden met de uitspraak: "Ofschoon wij met elkander op het ogenblik nog niet tot

overeenstemming gekomen zijn over de vraag of het ware lichaam en bloed van Christus lichamelijk in brood en wijn aanwezig zijn, zullen wij toch elkander christelijke liefde bewijzen zover ieders geweten dat maar even toelaat en wij zullen wederzijds de almachtige God bidden, dat hij ons door Zijn Geest in het rechte inzicht hierin bevestigen moge. Amen" Zo ging men uiteen.

Uiteen met een blijvend verschil. Een verschil tussen Luther en Zwingli en velen, die hen volgden. Wanneer we nu naar Calvijn luisteren, dan was deze reformator een zienswijze toegedaan die verschilde van beide. Volgens Calvijn moeten de instellingswoorden symbolisch, in overdrachtelijke zin worden verstaan. Jezus noemt het brood Zijn lichaam, omdat het een symbool is van zijn lichaam. Deze spreekwijze komt in de Heilige Schrift meer voor. Als Jezus zegt: "Ik ben het Brood des Levens, Ik ben het Licht der wereld, dan moet dat ook niet letterlijk, maar geestelijk opgevat worden. De Heere vergelijkt Zichzelf met Brood en met het Licht. Dáár is Hij voor gekomen om hongeren te spijzigen, en om het volk dat in duisternis woont tot een licht te zijn. Kon Calvijn nu op grond van de Schrift de lichamelijke tegenwoordigheid van Christus in het avondmaal niet aanvaarden, noch geloven, duidelijk heeft Hij geleerd en belicht de geestelijke tegenwoordigheid van Christus. Door de Geest is Christus werkelijk aanwezig in het avondmaal. Door de Heilige Geest schenkt Jezus Christus Zichzelf en al het Zijne weg. Door de Geest stort Hij nieuwe levenskracht in de Zijnen uit. Door Zijn Geest vertroost Hij. Door de genade des Geestes kennen en ervaren Gods kinderen Christus' presentie. Ootmoedig gelovend wordt beleden: "de Heere was aanwezig". Aanwezig als Gastheer. Hij boog zich tot mij neer. Hij richtte de tafel toe voor mijn aangezicht tegenover mijn wederpartijders. Hij zalfde mijn hoofd met olie, Mijn beker is door Hem overvloeiende. Hij gaf mij te eten van Zijn gekruisigde lichaam en van Zijn vergoten bloed te drinken. Zijn vlees is waarlijk spijs en Zijn bloed waarlijk drank".

Wat nu onder dat laatste moet verstaan worden, geeft onze Heidelbergse catechismus een duidelijke verklaring. In Zondag 28 staat: "wat is dat te zeggen, het gekruisigde lichaam van Christus te eten en Zijn vergoten bloed te drinken? Het is niet alleen met een gelovig hart het ganse lijden en sterven van Christus aannemen en daardoor vergeving van zonden en het eeuwige leven verkrijgen maar ook daarbenevens door de Heilige Geest Die én in Christus én in ons woont, alzo met Zijn heilig lichaam hoe langer hoe meer verenigd worden, dat wij al is het dat Christus in de hemel is en wij op de aarde zijn nochtans vlees van Zijn vlees en been van Zijn gebeente zijn en dat wij door één Geest (gelijk de leden van een lichaam door één ziel) eeuwiglijk leven en geregeerd worden". Bij dit belijden zijn we, worden we groot gebracht, want het is het belijden van de kerk. Een zuiver belijden. Een volkomen schriftuurlijk belijden. Het is een zegen van de Heere, dat de lijn van Calvijn in ons land doorgetrokken is, ja dat het schriftuurlijk belijden van de Heidelbergers gehonoreerd wordt. Wanneer wij dit van harte doen en daarbij leven, is er Woord en sacramentsvrucht. Door de prediking van het Woord, gezegend door de Heilige Geest, zijn we dan geen vreemdeling meer van de wedergeboorte, bekering en geloof. Het geloofsleven kenmerkt dan ons leven en zal door Gods genade toenemen door onderwijs en voeding. Onderwijs en voeding beide geeft de Heere door Woord en sacramentsbediening. Wat nu betreft de voeding en onderhouding door het sacrament staat in art. 35 van de N.G.B. deze schone passage:

"wij geloven en belijden dat onze Zaligmaker Jezus Christus het sacrament des Heiligen Avondmaals verordend en ingesteld heeft om te voeden en te onderhouden degenen, die Hij alrede wedergeboren en in Zijn huisgezin, hetwelk is Zijn Kerk ingelijfd heeft. De maaltijd nu is een geestelijke aan de welke Christus Zichzelf ons mededeelt met al Zijn goederen en doet ons aan haar genieten van Zijn lijden en sterven, zowel Zichzelf als de verdiensten van Zijn lijden en sterven;

voedende, sterkende en vertroostende onze arme ziel door het eten van Zijn vlees en haar verkwikkende en vermakende door de drank Zijns bloeds".

Wat geeft de Heere niet aan en wat doet Hij niet in arme troosteloze zielen. Arme troosteloze zielen? Ja, zo leren Gods kinderen zichzelf kennen en almeer kennen op de school van de Heilige Geest, maar steeds gevoed, gesterkt, verkwikt en vertroost ook door het avondmaal. Hoe goed en getrouw is de Heere Jezus Christus!

Ds. M.C. Tanis.

Laus Deo

5.

De kiem van de godsdienst.

Door natuurlijke ingeving bestaat er in de menselijke geest een zeker besef van de Godheid. Niemand is helemaal onwetend omtrent God. Daarom kan niemand zich verontschuldigen die Hem niet gediend heeft en zijn leven niet aan het volbrengen van Zijn wil heeft toegewijd. De bekende Romeinse staatsman en filosoof Cicero, heeft zelfs eens gezegd: Er is geen natie zo barbaars, geen volksstam zo verwilderd, of de overtuiging zetelt in haar, dat er een God is. En zij die in andere delen van hun leven allerm minst schijnen te verschillen van de wilde dieren, houden toch voortdurend in zich een zekere kiem van godsdienst.

Wonderlijk genoeg is zelfs de afgodendienst van deze opvattingen een uitnemend bewijs. De mens kan immers eigenlijk niemand boven zich verdragen. Toch vereert hij liever een god van hout en steen dan dat hij zonder een god zou leven. Wat moet de indruk die de Godheid op de mens maakt dan toch strek zijn!

Sluwe mensen.

Sommigen zeggen dat de godsdienst uitgedacht is door sluwe mensen, om het eenvoudige volk in de band te houden. Terwijl zij dan zelf niet zouden geloofd hebben dat er een God bestond. Calvijn geeft dit toe. Op het gebied van de godsdienst hebben mensen heel wat verzonnen om het eenvoudige volk vrees in te boezemen en hen zo volgamer te maken. Maar hoe komt het dat zij dit zo gemakkelijk gedaan gekregen hebben?

Eenvoudigweg omdat de zielen der mensen er van te voren reeds van doordrongen waren dat God bestaat. Uit deze kiem immers schiet de neiging tot godsdienst op.

Huiver van een atheïst.

Er doken ook in de tijd van Calvijn vele mensen op die zeiden dat er geen God is. Toch zijn dit juist vaak de mensen die het meest sidderen wanneer zich enige aanwijzing van Gods toorn voordoet!

Zo huiveren zij tegen hun wil voor God, die men opzettelijk probeert te verachten. De wraak van de Goddelijke majesteit raakt hun geweten des te heftiger, naarmate zij die meer trachten te ontvluchten. Allen zien ze wel om naar een schuilhoek, om zich daarin te verbergen voor Gods tegenwoordigheid en deze zelfs uit hun geest te vernietigen. Maar of zij willen of niet, altijd blijven ze in de strik vastzitten.

Dus: zijn ook de goddelozen zelf tot een voorbeeld hiervan, dat altijd in de harten van alle mensen een zekere kennis van God krachtig leeft. Ze behoeven niet eerst in de scholen geleerd te worden maar een ieder is voor zichzelf van de moederschoot af de leermeester. De natuur van de mens staat het niemand toe God te vergeten, ook al spant men al zijn krachten in.

Het onnozele vee

In een van de geschriften van de bekende Griekse schrijver Plutarchus erkent een zekere Gryllus: dat de mensen niets uitsteken boven het onnozele vee, als eenmaal de godsdienst uit hun leven weg is. Ja ze zijn dan zelfs veel ongelukkiger, omdat zij, vanwege het feit dat ze aan zoveel rampen onderworpen zijn, een woelig en onrustig leven onafgebroken voortslepen.

Het is alleen de godsdienst die ons boven de beesten verheft en waardoor men alleen opklimt tot de onsterfelijkheid.

De verstikte Godskennis.

In alle mensen is dus van Godswege de kiem van de godsdienst gelegd. Maar er wordt ternauwernood één op de honderd gevonden, die deze kiem in zijn hart koestert. En

helemaal niemand in wie zij rijpt: laat staan dat te zijner tijd vrucht wordt gezien.

Alle mensen verbasteren van nature de ware kennis van God: hetzij door middel van allerlei bijgelovigheden of door opzettelijke boze afval van God. Om deze redenen is er in de wereld in het geheel geen echte godvrezendheid overgebleven. Het is een verblind die gepaard gaat met halsstarigheid: daarom is niemand te verontschuldigen.

Wat is nu de dwaasheid van de mensen? Dat ze God willen afmeten naar hun eigen maat. Ze grijpen God niet aan zoals Hij zich aanbiedt maar zij maken van Hem hun eigen dwaze voorstellingen. Dat is de kuil die ze voor zichzelf gegraven hebben. Daarom storten zij hals over kop in het verderf. In wezen dienen ze God niet maar een droombeeld, een verzinzel van hun eigen hart. Paulus heeft er al op gewezen Rom. 1 : 22: zich uitgevende voor wijzen, zijn zij dwaas geworden.

De dwaas van Psalm 14:

De dwaas zegt in zijn hart: er is geen God, Hier hebben we een duidelijk voorbeeld van mensen die het licht van de natuur verstikken en opzettelijk zichzelf verdwazen. Deze dwazen ontkennen niet dat God bestaat, maar sluiten Hem eigenlijk als een nietsdoend God in de hemel op. Zij ontkennen Gods oordeel en voorzienigheid. Ze doven de vrees voor het hemels oordeel uit en geven onbekommerd aan hun eigen lusten toe. In hun wandaden juichen zij zichzelf vol trots toe, dat ze zich wijs maken dat God het toch niet ziet.

Zo maken zij van God een dode en waardeloze afgod. Ze begeren eigenlijk in blinde drift God uit hun bewustzijn te stoten en in de hemel te vernietigen.

Eigenwillige godsdienst.

Sommigen menen dat de beoefening van de godsdienst op zich, ook al is die geheel verkeerd, voldoende is. Deze mensen zien echter over het hoofd dat de ware godsdienst zich moet richten naar Gods wil. God wil niet als een schim of produkt van onze verbeelding gediend worden. Men grijpt wonderlijk genoeg die dingen aan die God niet ter harte gaan, terwijl men juist minacht de dingen waarvan God zegt dat ze Hem behagen. In hun zelf verzonnen erediensten zouden zij niet zo met God durven te spelen, als zij zich eerst niet een God gevormd hadden, die past bij hun dwaasheid.

In wezen kent men God niet. Van de Efeziërs schrijft Paulus 2: 12, dat ze vóór hun bekering tot God, zonder God waren.

Slaafse vrees.

Als mensen van uit zichzelf dan toch rekening houden met God dan is het ten diepste tegen hun wil.

Zij zijn niet doordrongen van een vrijwillige vrees, die voortkomt uit een kinderlijke eerbied voor Gods majesteit. Zij kennen alleen een slaafse en afgedwongen vrees. Omdat zij weten dat zij het oordeel Gods niet ontvluchten kunnen, sidderen zij. Maar alleen op zo'n manier dat ze dat oordeel tegelijkertijd verwensen.

Met het oog op dit verschijnsel heeft de Romeinse dichter P. Papinius Statius (± 40-96 nà Chr.) eens gezegd: dat de vrees het eerst op aarde de doden heeft doen ontstaan. De godsdienst van zulke mensen is maar schijn: Intussen houden ze niet op zich met elke soort van zonde te bezoedelen en schanddaad aan schanddaad te schakelen. Zij geven liever toe aan de onmatigheid van hun vlees dan dat ze die de teugel van de Heilige Geest in toom trachten te houden.

Zij pogen Hem met een klein beetje offeranden gunstig te stemmen zonder Hem te dienen in de heiligheid van hart en leven. Ja, met des te groter loshandigheid wentelen zij zich in hun vuil, omdat zij vertrouwen hebben, dat ze door de schijnvertoningen van hun verzoeningen het met Hem in orde kunnen maken.

Schietgebeden.

De vonkjes die hen licht gaven om de heerlijke God te aanschouwen verstikken zij door hun slechtheid. Ja, zij doven die tenslotte uit. En toch... de kiem van het besef dat er een levende God is, blijft. Maar deze kiem is helaas zo bedorven dat ze alleen maar zeer slechte vruchten voortbrengt:

Mensen durven vol geestigheid God te bespotten, ja ze lopen over van woorden en

praatjes om Zijn macht te kleinere. Maar als wanhoop hen klemmt, zet deze sommigen van hen ertoe aan God te zoeken en geeft hen zelfs korte gebeden in.

Wordt D.V. vervolgd.
Ds. L.W. van der Meij.

Vormen en normen rond en in de eredienst

6.

En dan zult u zelf wel gemerkt hebben dat die psalmen die zo vlak voor de preek en zo vlak na de preek gezongen worden meestal wel in verband staan met de preekstof. En dan is er tenslotte nog een psalm; we zeggen, dat dit de slotzang zal zijn, weet u niet? Maar dat is dan naar zijn aard het magnifica. Magnifica zijn dan de eerste woorden in het Latijn van het : Mijn ziel maakt groot de Heere.

Dat zijn allemaal van die delen die we in de mis aantreffen, maar die door de Reformatie volledig vervangen zijn door psalmen. En dat maakt zo met elkaar de liturgie van de dienst. En de psalmen kunnen dan functioneel zijn, b.v.: erbarm u, Heere, na de wet, of een klein of een groot gloria na de geloofsbelijdenis.

Daar is ook schoonheid in. En zoals alle vormen moeten ze niet alleen goed zijn, maar ook mooi. En die vormen zijn niet autonoom, maar ze zijn theonoom. Ze vinden hun grond in het boek van de Psalmen. In de Reformatie -de mis vindt nergens een grond- maar onze psalmen wel.

En zo komen we verder. We zouden haast zeggen: Nu moeten we aan de preek beginnen. Maar dan hebben we de Schriftlezing nog, Schriftlezing en gebed. Je zou die dingen wel eens omwisselen willen, gemeente. Principeel zegt men altijd, dat de Schriftlezing voor het gebed hoort te gaan. Dat èerst God zal spreken en dan de mens. Wel aardig gedacht. Soms zou ik er behoefte aan hebben om eerst maar te bidden om de Heilige Geest, voordat we Zijn Woord openen.

Maar nu juist in die hele liturgie, in de volgorde, in de vormgeving, in die schoonheid, en dan voornamelijk in de psalmen, ligt een mogelijkheid voor de gemeente. U spreekt niet in de dienst. Maar wat mogen jullie geweldig veel zingen in de dienst. Wat is dat een geweldig iets. Zodat we toch ons hart mogen uitspreken en allen stuk voor stuk mogen roepen: Erbarm U, Heere, Uit diepten van ellenden, Miserere, Kuriëleison. Dat we schuld mogen belijden, maar ook dat we God mogen lofprijzen. Dat ook de gemeente in het psalmgezag en in het gebed aan bod kan komen om haar ellende te belijden, om haar verlossing te belijden en haar dankbaarheid. Wat zo geweldig wordt gezegd in die woorden:

*Ik zal met de oprechten onderling,
Vereend in hun vergadering
De Heere met psalmen prijzen.*

Weet u, waar de liturgie zo goed voor is? Voor onvrijmoedige mensen. Daar zijn mensen -dat zegt Spurgeon- die kunnen hun woord niet doen, die kunnen niet zeggen wat in hen leeft. Dat is erg om geestelijk stom te zijn, dat we ons woord niet kunnen doen. Maar wat is dat heerlijk, gemeente, als we het dan niet kunnen zeggen tegen de dominee, niet kunnen zeggen tegen onze vrouw en onze kinderen, tegen onze ... -noem maar op- op huisbezoek, als we ons zondags uit mogen galmen of uit mogen schreien onder het gezang. Dat is de mogelijkheid van de psalmen.

Maar nu wordt het tijd om naar de preek te gaan of naar het stichtelijke woord. Dat is onderscheiden. Dat is beslist onderscheiden. Het stichtelijke woord kan gesproken worden door studenten en daartoe bevoegde ouderlingen. Ik ga er niet al te ver op in. Maar de preek vindt haar uitgangspunt in de ordening door handoplegging. Daarin ligt het bijzondere, komt tot uitdrukking de roeping, in de handoplegging.

En dat gebeurt nooit los, maar dat gebeurt altijd in verbinding met een vaste gemeente. Je kunt niet de handen opgelegd worden zonder een gemeente te hebben. Zelfs een vrijgestelde moet nog een gemeente hebben, maar hem moeten de handen worden opge-

gelegd, vanwaar hij uitgezonden wordt. Dat is niet autonoom, maar dat is theonoom, zoals Paulus dat beschrijft in zijn brief aan Timotheus en aan Titus: door handoplegging, waardoor we macht en last krijgen om te preken. Een handeling die teruggaat in de successie van de apostelen, in de apostelen door Jezus Christus: gaat dan heen, predikende het evangelie aan alle creaturen, hen dopende . . . Woord en Sacrament.

En dat wordt geëffectueerd door de eenmalige handoplegging. Dat gebeurt je bij een tweede gemeente nooit meer. En daarin wordt de bevoegdheid door de eeuwen heen doorgegeven door de geslachten. En die bevoegdheid is macht en last en dat is mogen en dat is moeten, samen, mogen en moeten, van Woord en Sacrament.

En die macht en die last wordt in iedere dienst enigszins herhaald in de handdruk van de ouderling van dienst. En dan is preken in de weg van de ordening: alzo spreekt de Heere, Die mij tot u gezonden heeft. Heel speciaal. Daar gaat niets van af. Ik houd er niet van om altijd persoonlijk te zijn, maar laat ik het nu voor een keer mogen zeggen: alzo spreekt de Heere, die mij tot u, Nieuwpoort, gezonden heeft. De kracht, dat is de macht en dat is de last. Gods wonder van de bediening, dat we hier niet staan op eigen initiatief, ook niet als werknemer -een beroepsbrief is geen werkovereenkomst- maar dat we hier staan onder de aanroeping van de Heilige Geest, waar de erkenning in zit van de macht en de last.

Wijlen Ds. J. van der Vlies.

Belofte en bevinding in de prediking 3.

Bevinding in de prediking.

Wij zouden eenvoudig kunnen zeggen, dat de prediking per definitie bevindelijke prediking dient te zijn. Als zij dat niet is, dan is het geen *schrijftuurlijke* prediking. Tegelijkertijd hebben wij echter te bedenken dat deze uitspraak in het verleden tot op de dag van vandaag een wereld van misverstand doet ontstaan. Het verwijt klinkt al heel gauw: wie *bevindelijk* preekt is een piëtist, een mysticus, is ziekelijk, bekrompen en ouderwets.

Welnu het is dan ook nodig, dat wij duidelijkheid hebben over het begrip bevinding. Zoals u weet is er nog niet zo lang geleden een poging ondernomen om in het denken over de bevinding een zekere eenheid te vinden. Concluderend is toen gesteld dat er *zeer verschillend* wordt gedacht over het begrip bevinding.

Nu moeten wij eerlijk bekennen dat door de vele meningen over bevinding de zaak er niet eenvoudiger op wordt. Het woord bevinding is een zaak, die echter op schier elke bladzijde van Gods Woord wordt vertolkt waar het gaat over het werk van Gods Geest in de harten der Zijnen. Laat ik echter voordat wij daarover nadenken beginnen met te zeggen, dat wij de bijbelse bevinding niet moeten vereenzelvigen met mystiek.

Mystiek is een bepaalde vorm van godskennis, maar deze kennis wordt niet gevoed door de bijzondere Openbaring, Gods Woord. Duidelijkheidshalve moeten wij dan ook afgrenzen tussen bevinding en mystiek. Mystiek is veeleer een verschijnsel van psychologische aard, een religieus ervaren dat behoort tot de mogelijkheden van de *natuurlijke mens*. Het heeft niets te maken met een Geestelijk gebeuren op grond van de Openbaring, Gods Woord. Mystiek gaat uit van het axioma dat God en de menselijke zielegrond identiek of althans wezenlijk verwant zijn. Dat betekent dat de mysticus om tot de finale waarheid te komen zijn ogen sluit voor de buitenwereld die onbetrouwbaar is en voorbijgaand wordt geacht en zich keert tot de wereld van binnen, de zielegrond waar de waarheid te vinden is. *Bijbelse bevinding staat diametraal tegenover de mystiek.*

Geloof en bevinding hangen nauw met elkaar samen, dat hebben wij algehoord, maar het zijn geen synoniemen.

Nu volgt de stelling, die ik wil geven tot nadere doordenking en uitwerking op deze dag. BEVINDING IS HET GEHEEL VAN

DE GEESTELIJKE ERVARINGEN, DIE GODSKINDEREN ONDERVINDEN, WANNEER DE HEILIGE GEEST DE WELDADEN, DIE DOOR CHRISTUS VERWORVEN ZIJN, AAN HUN ZIEL TOEPAST.

Het *geheel* van deze geestelijke ervaringen belicht ik uit tweeërlei oogpunt.

In de *allereerste* plaats is bevinding de persoonlijke deelachtigwording en geloofservaring van het heil, dat God door Zijn Woord en Geest in Christus schenkt en deelachtig maakt in de weg van het geloof. Zo is bevinding geheel een geloofszaak. Zo is zij enkel en alleen geloofskennis. De nadruk valt dan op de persoonlijke ervaring in het geloofsleven. *Bevinding is ervaring, doorleving van de werkelijkheid van Gods genade*, in het geloof bevinden dat God een waarmaker van Zijn Woord is. In deze zin is bevinding *niet alles* wat een gelovige, een kind van God zoal ervaren kan, maar de persoonlijke doorleving van de genade, het heil, dat God door Zijn Woord en Geest schenkt en deelachtig maakt door het geloof.

Maar bevinding is hiertoe niet te beperken al is het eerste het allervoornaamste.

In de *tweede* plaats is bevinding ook de ervaring van strijd en aanvechting, ongeloof, twijfel, duisternis, verberging van Gods Aangezicht, verachtering in de genade, kortom alles wat samen te vatten is van de terugwerking van het vlees op de Geest. *En ook de listen van de duivel zijn ons niet onbekend. Dit alles gaat gepaard met de geloofservaringen van Gods kinderen.* Het zou voor iedere predikant in dit verband zeer nuttig zijn om grondig de werken van Luther te bestuderen en dan vooraf te beginnen met het lezen van het proefschrift van J.T. Bakker: *Coram Deo*. De mens voor Gods Aangezicht, voor de toornende God, voor de genadige God, Christus de weg Gods en de waarheid Gods in de theologie van M. Luther. De theologie van de weg des geloofs als de weg naar God. En wie denkt dan ook niet aan het werk van Calvijn, de Institutie, boek 3, 2e deel: Over de wijze waarop de genade van Christus wordt verkregen, welke vruchten daaruit voortvloeien. Het gaat daarin om een onderzoek *langs welke weg* de genade van Christus tot ons komt. Ellende, verlossing en dankbaarheid. Hier vinden wij ook beschreven Gods vreemde werk en Gods eigenlijke werk, en dan zie ik geen principiële verschil van de verhouding wet en evangelie in de rechtvaardiging van de goddeloze voor God bij Luther en Calvijn. Het voert nu te ver om daar in den brede op in te gaan. Het is wellicht voor ons allen een stimulans om weer eens grondig kennis te nemen van de werken van onze reformatoren als het gaat over de bevinding in de prediking.

God gaat een weg, Zijn weg met de zondaar, die Hij met Zichzelf verzoent. Om kennis te nemen van de geheimen van bijbelse bevinding zouden wij keer op keer de christen en christinnereis van John Bunyan moeten lezen. Onthullend is bijvoorbeeld in het dertiende hoofdstuk de ontmoeting van Getrouwe met mondchristen. Wie denkt ook niet aan het praktische werk van Wilhelmus à Brakel. *Maar schrijftuurlijk- bevindelijk preken moeten wij bovenal op onze knieën leren door Gods genade.*

Wat maakt een mensenhart mee onder de werking van de Heilige Geest? De bevinding in de prediking betekent enerzijds uitsluitend wijzen op de werkingen van Gods Geest. Waarin komen die uit? De Schrift en de Belijdenis, vooral ook de Dordtse leerregels geven voldoende stof. Maar anderzijds dient ook gewezen op de strijd tussen vlees en geest, de aan Satan nog gelaten macht der verzoeking enz. De *bevindelijke prediking* is die prediking waarin het verband wordt gelegd met het hart van de zondaar, waarin dus uitkomt het werk van Christus door Zijn Geest in het hart van de mens. De bevindelijke prediking laat horen *in welke weg* de ziel kennis krijgt aan de genade.

Het geloven in de ware zin van het woord heeft haar geschiedenis. Nogmaals onze vaders spraken met Luther van de weg Gods met de zondaar. In deze geschiedenis is er de gang van kribbe, van kruis naar opstanding,

hemelvaart en pinksteren. In de doorleiding van de Heilige Geest worden wij meegenomen naar Golgotha, waar Gods recht in onze ziel wordt verheerlijkt. Het kruis van Golgotha is een stadium op de weg des heils. En wij kunnen zeker zeggen, dat het in het geloofsleven wel eerst Goede Vrijdag wordt en dan Pasen. Natuurlijk moeten wij ervoor waken dat wij de weg des heils niet volledig gaan systematiseren. Toch is er in de geschiedenis van het leven des geloofs als het goed is verdere wasdom en volwassen worden in de kennis van Christus, een mondig worden in Hem, Efeze 4. Er is een sterven en een opstaan met Christus en naar die mate, dat wij met Hem sterven, naar die mate is er ook een opstaan met Hem en een vervuld worden met Zijn Geest.

Er is dus een bepaalde beleving van het heil. Er is een manier, een orde, een methode, waarnaar de Heilige Geest werkt, en deze dient in de prediking verwerkt te worden en niet alleen genoemd. Wie kan er dan ook bijvoorbeeld aan ontkomen om de toeleidende weg te prediken tot Christus? Terecht is in dit verband wel opgemerkt: Kennen wij als predikers zelf de onmogelijkheid om zalig te worden aan onze zijde? Hebben wij ooit ingeleefd, dat het een Godswonder is, als Christus aan onze ziel wordt geopenbaard en verklaard? Wie kan er aan ontkomen om de toeleidende weg te prediken als hij zijn Bijbel kent? En wordt de Kerk niet middels Christus tot de Vader geleid?

Wanneer wij nu het geloof opvatten als een geschiedenis waarin de heilsfeiten worden na- en meebeleefd is dan niet het grote gevaar aanwezig zult u zeggen, dat wij de weg des heils gaan opdelen in stadia? Men leest dan aan zijn bevindelijk leven af hoe ver men gekomen is in de kennis van Christus. Hier liggen gevaren met name ook voor de zekerheid des geloofs. Een teruggeworpen worden op zichzelf in plaats van op Christus en Zijn Woord. In de bespreking kunnen wij daarop wel terugkomen.

Een preek is eerst bevindelijk als zij dus handelt over wat in het hart omgaat in de doorleving van de werkelijkheid van Gods genade. Op de kansel moeten wij handelen over Gods wegen met Zijn volk. En dat zal alleen kunnen als wij daar zelf geen vreemde deling van zijn. Wij zijn geroepen het geheel van de geestelijke ervaringen te verkondigen, natuurlijk mag dit niet geschieden buiten de tekstwaarheid om. Nadrukkelijk pleit ik dan ook voor een prediking, die de dingen beschrijft en dat hoeft nog helemaal niet met een christenprediking te maken te hebben. Het is een laten zien en horen hoe Christus in Zijn ambtelijke bediening door Zijn Geest werkt in de harten van zondaren en zondaresen. Dat is dus geen geïsoleerde aandacht voor de gelovige. Het is een uiteenzetting van de functionering van het geestelijk leven, dus van het werk van de Heilige Geest in ons en door ons heen. De beschrijving van deze dingen is allernoodzakelijkst, de tekening in de prediking van wedergeboorte, geloof, bekering zoals het door de Heere wordt gewerkt. Deze beschrijving doet niet tekort aan het appèl in de prediking. Van een beschrijving, mits zij juist geschiedt kan zozeer een appèl uitgaan, dat het één bijna vanzelf in het ander overgaat. Natuurlijk zijn er preken die diep bevindelijk lijken, omdat zij breed ingaan op de kenmerken van het leven des geloofs, maar die toch niet bevindelijk zijn in Bijbelse zin, omdat zij niet zijn ingebed in het verbond, in de aanbidding des heils, in de oproep tot bekering. Waarom echter is men vaak zo gekant tegen de bijbelse bevindelijke prediking? Wel omdat deze prediking zo onthullend is. Zij plaatst menigeen buiten de genade, die men *meende* te bezitten. De Schrift en de Belijdenis geven ons voldoende grond om het zeer nadrukkelijk op te nemen voor de bevindelijke prediking.

In de bevindelijke prediking komen de kenmerken van het *ware* geloof aan de orde. Deze kenmerken worden verkondigd niet als gronden van het geloof of voor de zekerheid van het geloof, want dat is *Christus alleen*.

Maar deze kenmerken moeten wel verkondigd worden om de *echtheid* van het geloof eraan te kennen. Door de vruchten van het

geloof in de bevinding kan men komen tot de echtheid van het geloof en also mede uit de vruchten verzekerd worden. Ik meen in dit verband Romeinen 5 : 4 te moeten zien. Deze woorden betekenen dat Gods kinderen door beproevingen als in een smeltoven en smeltproces geoefend worden en gehard. Zij leren dulden, verdragen en volharden en zo worden zij als bij verrassing standvastig. Zij blijken dan beproefd te zijn. Zij hebben de vuurproef doorstaan en daarmee is hun geloofsleven als *echt gewaarmerkt*. Het woord bevinding heeft dus in dit verband te maken met wat te voorschijn komt als iets in de smeltkroes heeft gelegen. Deze bevinding, standvastigheid is echter geheel te danken aan de trouw van God. Bevindelijke prediking heeft dus alles te maken met onderscheidende prediking, waarin wij uitgaan van de werkelijkheid van de gemeente, maar voorlopig wilde ik het hierbij laten en hoop op een goede en vruchtbare bespreking van ons onderwerp. Tenslotte zou ik willen eindigen met het levensdevies van Calvijn ook na deze korte behandeling van de bevinding in de prediking: *Tot het Woord zal men komen. Daarmee is niets minder beleden dan dat al wat het evangelie zegt en toezegt*. En Krummacher zegt in een van zijn preken. Wij moeten God voor een eerlijk man houden, die niet liegen kan: Zijn beloften liggen verankerd in Zijn eeuwig Welbehagen, zijn gewaarborgd door het bloed van Christus en geademd door de liefde van de Heilige Geest. Laat ons zo onze ziel en zaligheid alleen toevertrouwen aan het Woord van de Levende God en aan de God van dit Woord. In de bevinding, in de geloofservaring, dat Hij trouwe houdt en eeuwig leeft en nooit zal laten varen het werk Zijner handen.

Barendrecht,

Ds. J. Veenendaal.

Een proefschrift, getiteld "Bewaar het Pand"

1.

Dit proefschrift is geschreven door Dr. C.S.L. Janse, hoofdredacteur van het Reformatorisch Dagblad en uit dien hoofde ons persoonlijk bekend. Verschillende leden van het bestuur van Bewaar het Pand hebben zitting in de Raad van toezicht van het RD. Het proefschrift gaat over de spanning tussen assimilatie en persistentie bij de emancipatie van de bevindelijk gereformeerden. We hebben al in ons blad van 13 juni j.l. op dit proefschrift gewezen en Dr. Janse van harte gefeliciteerd met zijn promotie, die plaats vond op 11 juni 1985. We hebben toen al geschreven, dat we op dit proefschrift zouden terug komen. Dat willen we nu in enkele artikelen doen.

Anderen hebben dat al eerder gedaan. Het proefschrift heeft sterk de aandacht getrokken. Dat is te danken aan de inhoud, aan de zaak die daarin aan een onderzoek onderworpen wordt en wellicht ook aan de wijze waarop Dr. Janse dit heeft gedaan.

Al heel spoedig schreef Prof. Dr. W. van 't Spijker erover in De Wekker. Het is niet de gewoonte om in een recensie over een boek een andere recensie ter sprake te brengen, maar we willen het in dit geval wel doen, omdat genoemde hoogleraar daar aanleiding voor geeft. Hij schrijft in een artikel in De Wekker van vrijdag 14 juni j.l. onder de titel De bevindelijk gereformeerden onder de sociologische loep o.a.:

De hele geschiedenis van de emancipatie der gereformeerden is beschreven en men heeft de zaak op een sociologische formule gebracht. De kwestie die zich nu presenteert is deze: krijgen we nu het hele verhaal nog weer eens een keer, en dan ditmaal bij het bevindelijke deel van de gereformeerde gezindte? Die laatste aanduiding, ook afgewisseld met die van de "bevindelijk gereformeerden" ontmoeten we herhaaldelijk in het proefschrift, dat dr. Janse aan de vraag wijdde. Dat laatste woord is wel op zijn plaats. Er ligt namelijk een stuk werk achter dit boek van 348 bladzijden, dat nu voor f 75,- door uitgeverij Den Hertog B.V. op de markt werd gebracht. De titel sprak me onmiddellijk

aan: "Bewaar het pand". Toen ik het boek zag onderging ik de schok der herkenning. "Bewaar het pand" is immers de groepering die in onze kerken zich inzet voor het bewaren van het oude beginsel van de bevindelijke waarheid. Ik dacht: wie zou alle jaargangen van het gelijknamige blad hebben doorgenomen en eens een stevig overzicht hebben geproduceerd van wat er in deze kringen is gedacht, gestreefd, beoogd, geschreven en bereikt? Maar tot mijn geruststelling - dat was het waarlijk - bleek het boek de bijbeltekst te gebruiken om een onderzoek in te stellen naar sommige beseffen, gevoelens, strevingen enz. van een veel bredere groep, n.l.: van die der bevindelijk gereformeerden.

Mijn gevoel van opluchting, dat we hier niet een stelselmatige beschrijving hebben van een ons zeer bekende binnen-kerkelijke groepering, moet ik verklaren, opdat daarover geen misverstand zal bestaan. Ofschoon ik het liever anders zag, is naar mijn gedachte "Bewaar het pand" in zekere zin niet uit ons kerkelijk leven weg te denken, geheel anders dan andere groepen, die het gevaar zouden kunnen lopen van een groep een *factie*, een kunstmatig verwekte partij, te worden. In zekere zin, meen ik leggen we ons bij de feitelijkheid neer, door te doen alsof het de meest vanzelfsprekende zaak is.

Maar wanneer er een boek aan gewijd zou zijn, een wetenschappelijke studie nog wel, waarin alles gerubriceerd werd en in these gebracht, zou dat te zeer een bepaalde eigen identiteit als een beeld oproepen, zeer verzelstandig in ons kerkelijk leven. En ik moet me helemaal vergissen, wanneer ik zou aannemen, dat de broeders die deze naam voor hun streven kozen in onze kerken, dat zouden bedoelen. We willen immers staan voor heel het kerkelijk leven? En zo had ik in zekere zin een gevoel van opluchting: neen, het gaat niet over "Bewaar het pand".

Tot zover Prof. Van 't Spijker. Hoe komt zo iets over? Hoe anderen dit gelezen hebben weten we niet. Daar hebben we geen onderzoek naar ingesteld. Maar bij ons kwam het over als een laatdunkende en kritische uiting ten opzichte van ons blad en ons streven. We worden een groepering genoemd, hoewel we zoeken te gaan in het spoor van Hendrik de Cock, de vader van de afscheiding. Daarom juist hebben we het hele kerkelijk leven op het oog. We betreuren het dat deze hoogleraar zo geschreven heeft. Verder willen we daar niet op ingaan.

Dr. Janse schrijft in zijn Voorwoord:

Hoewel de eerste aanzet tot deze studie gedaan werd in de periode dat ik als wetenschappelijk medewerker voor politicologie aan de VU werkzaam was, is het overgrote deel daarvan verricht terwijl ik als hoofdredacteur aan het Reformatorisch Dagblad was verbonden. Hoewel enerzijds deze journalistieke functie soms een belemmering was voor een geconcentreerde studie, gaf zij anderzijds allerlei mogelijkheden om de bevindelijk gereformeerde kring met al haar positieve en negatieve kanten, van binnenuit te leren kennen.

Tegelijkertijd betekende dit studieobject, voor iemand die zich van jongsaf aan nauw met de bevindelijk gereformeerde kring verbonden voelt en daarin een plaats mag innemen, dat er sprake was van een geëngageerde wetenschapsbeoefening met alle complicaties van dien. Toch heb ik steeds getracht de ontwikkelingen en verhoudingen in deze kring niet waar te nemen zoals ik ze graag wilde zien, maar zoals (ik meende dat) ze werkelijk waren.

Na het Voorwoord komen de volgende hoofdstukken:

1. Inleiding en probleemstelling
2. Religieuze groeperingen en maatschappelijke verscheidenheid
3. Emancipatie
4. Assimilatie en persistentie
5. Bevindelijk gereformeerden
6. Emancipatie der bevindelijk gereformeerden
7. Bevindelijk gereformeerden tussen assimilatie en persistentie
8. Tussentijdse balans: sociale persistentie
9. Tussentijdse balans: culturele persistentie
10. Conclusies en beleidsaanbevelingen

Daarna volgen nog bijlagen, een summary in de engelse taal, noten, een lijst van afkortingen, een lijst van geraadpleegde literatuur en registers.

Het gaat over een sociologisch en niet over een theologisch proefschrift. Dat moeten we voor ogen houden. Er staat echter wel genoeg in voor de lezers van ons blad, dat we in volgende artikelen hun aandacht daar voor vragen.

B.

Boekbespreking

Uitgeverij T. Wever b.v. - Franeker

Het lege testament door Piet van der Ploeg. De ondertitel luidt: Een onderzoek onder jonge kerkverlaters.

De schrijver zegt in een inleiding: Dit onderzoek is een poging om in kaart te brengen waarom jongeren zich van de kerk afkeren en hoe zij stonden en staan tegenover kerk en geloven. Zestien (voormalig) gereformeerde jongere kerkverlaters worden uitgebreid aan het woord gelaten. Hun verhalen van vroeger en nu vormen de basis van dit godsdienstsociologisch onderzoek.

Van der Ploeg heeft dit onderzoek verricht in het kader van een hoofdvakstudie godsdienstsociologie. Het diende als basis voor de vervaardiging van een doktoraalscriptie. Hij heeft zestien jonge kerkverlaters van de Gereformeerde Kerk te Groningen geïnterviewd. De interviews staan in het boek.

Van der Ploeg heeft de gegevens die hij zo verkregen heeft verwerkt. We willen iets uit zijn conclusies weergeven, omdat deze ons veel hebben te zeggen.

We lezen op blz. 147/8: **Hoezo "kerkverlaters"?**

Vervreemding van de kerk is dus gevolg en uitdrukking van socialisering in een sekulariserende samenleving, wanneer afgegaan wordt op de interviews met de zestien jongere kerkverlaters.

Een belangrijke konstatering was dat de sekularisatie niet pas een oorzakelijke rol begon te spelen tijdens de sekundaire socialisering, bijvoorbeeld na het uit-huis-gaan. Al tijdens de opvoeding stelde de sekularisatie een oorzakelijke rol.

Thuis was de inleiding in de "gereformeerde werkelijkheid" - op zijn zachts gezegd - niet optimaal geweest, en de aanvaarding van de "gereformeerde" betekenissen, normen en waarden was over het algemeen oppervlakkig en/of smal van aard. Deze konstatering wat betreft de opvoeding en primaire socialisering, wijst er op dat de meeste jongeren zich de "gereformeerde" werkelijkheid niet voldoende of nauwelijks eigen gemaakt hadden thuis. Verklaring hiervoor is de sekularisatie. En dan niet de sekularisatie in de zin van de "de grote stad", "de televisie", "de slechte vrienden" of "de goddeloze studie", dergelijke zondebokken hebben gereformeerde en met name verontruste ouders vaak wel paraat. Wij bedoelen hier met sekularisatie iets anders: hier gaat het om de sekularisatie binnen de "gereformeerde" wereld zelf. Aan de buitenkant te zien groeiden de jongeren op in een "gereformeerde" sfeer: een, naar de bedoeling, "gereformeerde" opvoeding, regelmatig naar de kerk, regelmatig bidden en bijbellezen, ingeschreven in de kerkelijke kaartenbakken enz. Maar wat stelde dat "gereformeerde" voor? Vaak niet zo veel, blijkbaar.

Laten we dit binnen-kerkelijke sekularisatie noemen. Sekularisatie houdt, zoals in par. 1, 3, 2 gesteld, niet alleen in dat godsdienst voor steeds minder mensen relevant is, maar ook dat godsdienst voor steeds meer godsdienstige mensen minder relevant is. Sekularisatie houdt dus ook niet alleen in dat steeds minder mensen "gereformeerd" zijn, maar eveneens dat steeds meer "gereformeerden" minder "gereformeerd" zijn. Dit laatste, nu, is binnen-kerkelijke sekularisatie. De binnen-kerkelijke sekularisatie laat de kerkmuren staan, houdt de kaartenbakken gevuld, laat gebruiken als regelmatig bijbellezen en bidden en elke zondag ter kerke voortleven, laat de benaming "gereformeerd" voortbestaan, laat het uiterlijke, laat de verpakking intact. Het is alleen de inhoud die slinkt en krimpt: in steeds minder bereiken van leven en samenleven zijn de "gereformeerde" betekenissen, normen en waarden nog relevant en geldig.

Van de jongere kerkverlaters kan gezegd worden dat ze weliswaar binnen een "gereformeerde" sfeer zijn gesocialiseerd thuis, maar dat het veelal een gesekulariseerd "gereformeerde" sfeer was. Dit verklaart het gegeven dat zij zich de "gereformeerde" werkelijkheid niet voldoende of nauwelijks eigen gemaakt hadden.

Tijdens de sekundaire socialiseringen speelde het andere aspect van de sekularisatie de oorspronkelijke rol. De afnemende invloed van de ouders, de andere sociale omgeving, de studie of het werk, de (nieuwe) vrienden en kennissen enzovoort, dit soort zaken droegen er toe bij dat de inleiding in de "gereformeerde" werkelijkheid, voorzover die plaatsgevonden had, weer ongedaan gemaakt werd. Gezien de kwaliteit en de kwantiteit van die inleiding was er ook niet veel voor nodig om haar weer ongedaan te maken.

Het geheel overziend dringt de vraag op of de term "kerkverlating", net als "vervreemding", geen vertekend beeld schept. Immers "kerkverlating" suggereert een overgang van binnen naar buiten, terwijl gekonstateerd kan worden dat er veelal nauwelijks sprake is van zo'n overgang. De "gereformeerde" sfeer was veelal een gesekulariseerd "gereformeerde" sfeer. Het verlaten daar van is niet zo veel meer dan het afschaffen van uiterlijkheden, het wegwerpen van de verpakking. Het opzeggen van het formele lidmaatschap van de kerk is dan niets meer dan het weggooien van het laatste restje verpakking. Het gemak waarmee de jongere kerkverlaters dat deden, hun onverschilligheid, is hiervoor ook een duidelijke aanwijzing.

De term "kerkverlating" houdt de voorstelling in stand dat er een overgang zou plaatsvinden van binnen het "gereformeerde" naar buiten. Deze voorstelling van zaken ontkent of verbloemt de binnen-kerkelijke sekularisatie, die de scheiding tussen het "gereformeerde" en wat daar buiten is diffuus maakt en steeds verder opheft.

In het verlengde hiervan kan gesteld worden dat de meeste jongere kerkverlaters geen kerkverlaters zijn. Ze hebben weliswaar een formeel lidmaatschap opgezegd, maar zij hebben niets verlaten.

Op blz. 186/7 lezen we: **A-religieus**. Het tweede deel van de analyse van de verhalen van de jongere kerkverlaters moest antwoord geven op de vraag: Geloven de jongere kerkverlaters (nog) en zo ja: hoe? Deze vraag bleek niet eenduidig beantwoord te kunnen worden omdat "geloven" een begrip is dat voor velerlei uitleg vatbaar is. Het enige dat duidelijk werd in eerste instantie, was dat op een traditionele manier in God geloven in geen enkel geval voorkomt.

Vervolgens werd de vraag anders geformuleerd: Zijn de jongere kerkverlaters (nog) religieus en zo ja: hoe? Met behulp van moderne godsdienstsociologische inzichten is deze vraag verhelderd en toegespijst; hetgeen uitmondte in twee vragen: ten eerste of voor de jongere kerkverlaters een andere werkelijkheid - een boven-menselijke en boven-natuurlijke werkelijkheid - een rol speelt; ten tweede welke vormen van zingeving voor de jongere kerkverlaters een rol spelen.

Wat die eerste vraag betreft is het volgende antwoord gevonden. Het bestaan van een andere werkelijkheid wordt door de ene helft van de kerkverlaters uitgesloten. Door de andere helft wordt dat niet uitgesloten, maar voorstellingen van wat die andere werkelijkheid dan inhoudt heeft men niet, en de rol die die andere werkelijkheid speelt in het leven en samenleven is nihil of hooguit marginaal. Er is slechts één uitzondering: één kerkverlaatster heeft wel een min of meer duidelijke voorstelling van de andere werkelijkheid en voor haar speelt dat een niet onbelangrijke rol in het leven.

Wat die tweede vraag betreft is het volgende antwoord gevonden. Vragen aangaande de zin van het leven en samenleven, het doel en de waarde er van, vragen aangaande de dood en dergelijke, kortom: zin- of bestaans- of uiteindelijke vragen, zijn vragen waar de jongere kerkverlaters zich niet druk om maken. Het houdt hen niet of nauwelijks bezig. De waarde en betekenis van het bestaan ontleent men over het algemeen aan het hier-en-nu-en-ik-en-wij zelve.

Konklusie is dat religie - of het nu opgevat wordt als werkelijkheidsopvatting waarin verwezen wordt naar een andere werkelijk-

heid óf dat het opgevat wordt als het zingende - in het bestaan van de jongere kerkverlaters geen of hooguit een zeer geringe plaats inneemt. Ze zijn betrekkelijk a-religieus.

Wanneer de terminologisch gebrekkig gebleken vraagstelling weer opgepakt wordt waar deel II van de analyse mee ingezet is, kan gesteld worden: de jongere kerkverlaters geloven niet of nauwelijks. Wordt de nadruk gelegd op de irrelevantie van een andere werkelijkheid en van zinragen, dan kan tegelijkertijd gesteld worden: de jongere kerkverlaters geloven het wel.

Wordt vervolgd

Boekbesprekingen

Boeken van b.v. Uitgeverij "De Banier"
postbus 2330 - 3500 GH Utrecht.

1. Dr. Alexander Comrie, predikant van Woubrugge door J.H.R. Verboom.

Dit is een boek dat al in 1963 geschreven werd en nu opnieuw verscheen. In zijn verantwoording zegt de schrijver, dat de inhoud van het boek in drie delen is verdeeld. Het eerste deel handelt over de opkomst van Woubrugge, de geschiedenis van Jan de Bakker en de vroegere predikanten van Woubrugge. In het tweede deel vinden we de levensloop van Comrie en in het derde deel behandelt Verboom de geschriften van Comrie. De schrijver vond het niet nodig diep op de

inhoud van de werken van Comrie in te gaan. Zij spreken z.i. voor zichzelf.

Het zou heel goed geweest zijn, wanneer de schrijver wel op de inhoud van deze werken was ingegaan. Comrie heeft een eigen plaats in de kerk van Nederland ingenomen, evenals bijvoorbeeld Theodorus van der Groe. Er was nog wel wat verschil van gevoelen tussen hen, maar dat neemt niet weg dat de werken van beide predikanten in de kringen van Gods volk waardering vinden. In een werk als dat van Verboom hoorde m.i. een goede samenvatting van de gedachten van Comrie wel degelijk een plaats te hebben.

Overigens willen we benadrukken dat er veel goeds in dit boek is te vinden. De schrijver is er in geslaagd om ons in te lichten omtrent de tijd van Comrie, de opleving in Woubrugge, de komst en arbeid van Comrie enz.

Een paar opmerkingen willen we maken. Op blz. 147/8 schrijft Verboom over het doopformulier en de betekenis die Comrie hecht aan het geheiligd zijn van alle gedoopte kinderen in Christus. Comrie meent volgens de schrijver, dat dit geheiligd zijn niet alle gedoopte kinderen geldt. Het is voor Verboom een uitgemaakte zaak dat Comrie gelijk heeft. Het zou goed geweest zijn, wanneer hij de opvatting van Comrie eens kritisch bekeken had.

Op blz. 104 schrijft Verboom dat de familie van Maria van de Pijll, een van de vrouwen van Comrie, te Lexmond in de Krimpenerwaard woonde. Dat is niet juist. Lexmond ligt in de Vijfheerenlanden. Ook dit gegeven had de schrijver moeten natrekken.

We willen met deze opmerkingen volstaan. Het werk is een aanwinst voor de kennis van Comrie en zijn tijd. Het boek telt 219 blz. en kost f 22,50.

B.

Stationssingel 50
Tel. 08385 - 13978
Postbus 177
3900 AD Veenendaal

HUISBIJBEL

in de zuivere

STATEN- VERTALING

Een groot-formaat-uitgave
(18,5 x 28 cm)

Heldere, duidelijk leesbare letter. De 'trouwbijsel' bij uitstek. Kunstleer, kleursnee (bestelcode G3)	f 62,50
Idem, met Psalmen en Formulieren (G4)	f 95,—
Familiereregister en kerkeraadsopdracht worden op aanvraag gratis bijgeleverd. Ook verkrijgbaar in leer, met echt zilveren hoeken en sloten (G5)	f 495,—
In leer, met koperen sloten (G6)	f 195,—

Verkrijgbaar bij uw boekhandelaar of rechtstreeks te bestellen (bestellingen vanaf f 30,— portvrij) bij

GBS

GEREFORMEERDE BIJBELSTICHTING

ANTWOORDNR. 18 3300 WB DORDRECHT

SNEL AFVALLEN?

Dat is ongezond. Verstandiger is het op de veilige natuurlijke methode met onze plantaardige vermageringstabletjes. Bovendien het natuurlijke middel om verstopping te voorkomen! Kuur voor een maand f 20,—.

DROGISTERIJ SIKKING

Barrevoetstraat 5,
2011 WL Haarlem
Tel. 023 - 312882 / 324606.
Postgiro 190609.

Dagje uit met de vereniging?

Een bruikbaar idee: een vleesfondue-avond; een vorstelijk lopend buffet; een stijlvol verzorgd diner of koffietafel in 'IRENE'; gezellig, vakkundig, betaalbaar en . . . in eigen kring!

HOTEL - REST.
'IRENE'
Fam. Bostelaar
ELSPEET
tel. 05779 - 1236

Een verantwoord adres voor al uw

HUISHOUDELIJKE APPARATEN

- de BESTE merken voor een lage prijs. (SIEMENS, ESTA, GRAM, LIEBHERR, MIELE, VELO)
- service en bezorging door heel Nederland.

VINK-WITGOED-WESTBROEK

Dr. Welferweg 17 - Westbroek - Tel. 03469 - 1459, b.g.g. 1209

Wel eens op **TEXEL** geweest?

Beslist de moeite waard. Bos, duinen, zee, vogelbroedplaatsen, visgelegenheden, etc., en . . . rust.

U kunt op **'DE VERRASSING'** gebruik maken van

volledig pension voor groot en klein.

Prijzen v.a. f 285,- p.w.

Of u kunt kiezen voor een bungalow met alle comfort of sta-caravan.

Voor 60-plussers speciale voor- en naseizoenprijzen.

Vraag vrijblijvend onze kleurenfolder aan.

Tel. 02223-661 of 391.

■ U wilt in een principiële, huiselijke sfeer **UITRUSTEN**, aansterken, op verhaal komen of zo maar enige gezelligheid vinden? Bel dan eens in Driebergen 03438 - 12466.

Geen TV of radio, wel prima verzorging, ook dieet. Op doktersadvies evt. met rijksbijdrage tot 90%. "Repos Ailleurs".

Bejaarden die (evt. tijdelijk) verzorging behoeven, bieden wij plaats in ons particuliere tehuis.

HUIZE
'Edelweiss'
Kortenburglaan 4,
3941 HR Doorn.
Telefoon 03430 - 12534